

Олена Чабан
Херсон
mriya2211@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Освітні українські реалії неодноразово підкреслюють важливість потреби зміни світоглядних позицій, на яких ґрунтується уся педагогічна діяльність. Із переходом до нової української школи відбулось реальне врахування педагогічних традицій українського народу на нормативному рівні, а сьогодні триває розробка методичного супроводу. Таким чином виникла потреба переосмислення педагогічних надбань в контексті ідей нової української школи. Актуальною і важливою в цьому розумінні видається педагогічна система Василя Олександровича Сухомлинського.

Педагогічна система В.Сухомлинського ґрунтується світоглядних позиціях автора, зокрема на антропологічному фундаменті і протиставляє технократичному суспільству гуманістичну орієнтацію, що оголошує Людину найвищою цінністю на Землі. В центрі її людина у всій цілісності і проявах свого фізичного, душевного і духовного життя [4].

Педагогічна антропологія В.Сухомлинського, на думку російської дослідниці В.Риндак, вивчає:

“ - дитину як “унікальний світ”, у трьох найголовніших світах: казковому, світі пізнання, світі фізичного розвитку;
- людину як найвищу цінність ...;
- загальнолюдські цінності, відповідно рівням: перший – це життя, всесвіт, земля, природа, вода; другий – це людина, сім'я, колектив, народ, людство; третій – це людяність і благородство, чуйність і сердечність, любов і доброта, совість і сором, чесність і порядність, честь і гідність...” [3, 187].

Такими є антропологічні засади педагогічної концепції, розробленої В.Сухомлинським у другій половині ХХ ст.

Основи світоглядного спрямування педагогічної концепції В.Сухомлинського детально дослідив український дослідник І.Зязюн. Автор зауважував, що “у повсякденній практиці він (В.Сухомлинський – прим. О.С.) захищав і здійснював головну філософську ідею свого життя: гуманне суспільство можуть створити лише гуманні, мудрі люди, а їх може виховати лише гуманізм” [1, 9].

Гуманістична основа навчально-виховного процесу ґрунтується в Сухомлинського на положеннях про безумовну цінність і неповторність людини, її індивідуальну свободу і гідність, право на щасливе життя і творчість, на створення умов всебічного розвитку особистості кожної дитини; передбачає визначення кожного вихованця як унікальної особистості, його прав на життя і щастя, ставлення до нього як суб'єкта власного розвитку. В практиці роботи Павлівської школи всі напрями виховання, навчання дітей були пронизані ідеями гуманізму, людяності, турботи про всебічний розвиток кожної дитини, її моральність, підготовку до життя, виховання справжньої щасливої Людини. Тільки в роботах В.Сухомлинського є такі гуманні розділи, як: “Розуміння життя, добра і зла в ньому”, де найвищою цінністю визнано життя людини. Але в ньому є щастя і горе, біда і страждання, радість, тривога і біль душі. Цьому теж треба вчити кожну дитину, готуючи її до життя серед людей, до гідного місця в суспільстві.

Велику роль у створенні педагогічної концепції і формуванні світогляду відіграють власне особисті якості Василя Олександровича. “З перших днів своєї роботи в школі він заявив про себе як про особистість оригінальну, освічену, дійсно інтелігентну – і все це в сімнадцять років” [3, 165].

Як згадує учениця відомого педагога та дослідниці його спадщини В.Риндак: “Сухомлинський навчався постійно, багато читав, всі вирізки з періодичної преси систематизував за рубриками. Поряд з підкресленими словами сперечався, не погоджувався

або ставив знаки оклику” [3, 28].

Дослідники творчого доробку В.Сухомлинського (І.Зязюн, М.Мухін, В.Риндак) також наголошують на тому, що основу його педагогічної концепції становить детальне вивчення і творче засвоєння ідей філософів, письменників, класиків зарубіжної та української педагогіки, серед яких: думки про виховання розумних потреб (Епікур, Ж.Руссо), положення про матеріалістичний сенсуалізм (Аристотель), твердження “Людина є мірило всіх речей” (Протагор), гуманізм (Ф.Достоевський, Ж.Руссо, Віторіно де Фельтре, ...), матеріалістична сутність людини (К.Маркс), теорія навчання на основі глибокого розуміння психології дитини (К.Ушинський), народність (К.Ушинський, Г.Сковорода, І.Франко, Т.Шевченко, ...), теорія “вільного виховання” (Ж.Руссо, Л.Толстой), ідея виховання всебічно розвиненої особистості (П.Блонський, Г.Костюк, С.Шацький, ...).

Сам Василь Олександрович у праці “Павлиська середня школа” писав, що: “Ідеї великих педагогів – Коменського, Песталоцці, Руссо, Ушинського, Дістервега, які спрямували школу, учителя, учня на вивчення навколишнього світу, вчили досліджувати, пояснювати те, що бачить людина, – відбиваються в нашій роботі відповідно до наших завдань виховання” [5, 10].

Педагогічна концепція В.Сухомлинського сформувалася на основі власного педагогічного досвіду, а також була обумовлена змінами в суспільно-політичному, ідеологічному житті. Вона удосконалювалась протягом усього періоду його вчительської діяльності, наукового пошуку, а значить, протягом усього життя.

Тому ми вважаємо, що сприймати педагогічну систему В.Сухомлинського варто не спрощено і відокремлено, а у всій її складності та єдності, у взаємозв’язках і взаємовпливах з іншими явищами: суспільно-політичним становищем, ступенем розвитку педагогічної науки, школи, освіти.

Педагогічна система В.Сухомлинського носить антрополого-гуманістичний характер. Вона спрямована на сприяння становленню й розвитку в дитині Людини через розкриття її особистих якостей та долучення до найкращих надбань, вироблених людством. У вибудуванні своєї педагогічної системи В.Сухомлинський спирається на сукупність знань про людину, в якій поєднується природне (вроджене) і соціальне (набуте), тілесне і духовне, загальнолюдське й індивідуальне.

М.Мухін розглянув особистість дитини як невід’ємну складову педагогічної системи В.Сухомлинського: “... павлиському новатору вдалось по-новому побачити світ дитини” [2, 293]. Вона стала центром його концепції. Аналізуючи цю позицію В.Сухомлинського, Михайло Іванович встановлює, що вона ґрунтувалась на загальноприйнятих радянською наукою положеннях “про генезу здібностей, про роль задатків (як уроджених анатомо-фізичних особливостей) і чинників соціального середовища й спеціального виховання” [2, 273]. В.Сухомлинський розглядав дитину як суб’єкт навчально-виховного процесу, який взаємодіє з учителем у питаннях навчання, виховання і розвитку. Головний метод, за яким педагог вивчав індивідуальність дитини, – спостереження за її поведінкою й діями в різних умовах спілкування. При цьому першоосновою успіху у вихованні стає розуміння дитини. “Педагог ставить знак рівності між Розумінням дитини і її Вихованням” [2, 271].

Таким чином, концептуальні ідеї педагогічної системи В.Сухомлинського й запропоновані і апробовані ним на практиці методики варто виокремлювати, трансформувати й втілювати в освітні реалії сьогодення. Оскільки їх суголосність ідеям нової української школи не викликає сумніву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зязюн І. Філософія добра в педагогічній системі В.О.Сухомлинського / І. Зязюн // Постметодика. – 1998. – №4 (22). – С. 7 – 14.
2. Мухин М.И. Педагогическая система В.А.Сухомлинского: традиции и новаторство: Моногр. – 2-е изд. испр. – Соликамск, 1999. – 370 с.
3. Риндак В.Г. Уроки Сухомлинского (издание второе, дополненное). – М.: Педагогический вестник, 2003. – 340 с.
4. Старцева И.А. Педагогическая антропология В.А.Сухомлинского как научно-педагогическое явление // В.А.Сухомлинский и современная школа Урала, Сибири: Материалы рег. научн.-практ. конф. Ч.3. – Оренбург: Изд-во ОГПУ, 2003. – С. 265 – 270.

5. Сухомлинський В.О. Павліська середня школа // Вибр. тв.: в 5т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.4. – С. 7 – 390.